

ДОКЛАД
от теренно антропологическо изследване на цариградските
българи,
12-18.02.2011 г.

Василка Маркова

Престой в Истанбул – от 12.02.2011г. до 18.02.2011г.

Срещи, интервюта, анкети, снимки – от 13.02.2011 до 17.02.2011 г.
включително.

Наблюдавано събитие – неделна служба в църквата при
Екзархийския дом (13.02.2011г.)

Настанихме в хотел в квартал “Лятели”. Този квартал е на 10
минути пеша от Капалъ чарши. В него живеят и работят много руснаци.

Важне места за общността: Екзархийски дом, български гробища,
църква “Св. Стефан”, Метох.

Най-посещавано от българите християни място в Истанбул е
Екзархията. Намира се в кв. „Шишли“, където живеят голяма част от
българите християни.

Всяка неделя хора от общността се събират там на неделна служба
и общ обяд. Големите религиозни празници са Великден, Рождество и
Сирни заговезни. В парцела са разположени: голяма къща, три малки,
малка зала, голяма зала, църква и жилище за свещеника и семейството му.
Парцелът е ограден с масивна ограда, вратата е метална, има охранителни
камери. Дворът е добре поддържан, чист и озеленен. Малката зала събира
около 50-60 човека. Използва се и като място за срещи на общността и
извън религиозния контекст – гледане на мачове, празнуване на рожденни
дни и т.н. Голямата зала събира 300 човека и там общността празнува
заедно Нова година и прави карнавал на Сирни заговезни. Залата има
официален вход през двора и друг през църквата. Залата е около 30 на 10

метра с 18 кръгли маси с по 9 стола всяка, подиум, цетомузика, бар, тоалетни с бани и голяма оборудвана кухня.

Църквата е много добре поддържана. От няколко години има нов иконостас. Свещите струват по 1 или 5 лири. Мястото се посещава и от много молдовки.

В голямата къща на Екзархията не живее никой. Преди години свещениците са живеели там, но поддръжката по отоплението е била много скъпа (високи тавани, просторни стаи). Сега свещеникът и съпругата му живеят в новопостроена къща, намираща се над малката зала. На първия етаж в голямата къща има музей (основно религиозни предмети). На същият етаж се намира и стаята, в която Настоятелството се събира всеки понеделник. Сградата е добре поддържана. Единствено дървената облицовка отвън има нужда от ремонт, но парите и дървеният материал са осигурени (от България) и е само въпрос на време да се направи ремонт.

Българските гробища. Намират се на 20-тина минути пеша от Екзархията. Не са много големи, оградени са с висока ограда с бодлива тел, вратата се заключва. Има пазач (сириец), който живее в обособено помещение вътре заедно със семейството си. В двора има църква. Гробищата са поддържани сравнително добре. От едната си страна граничат непосредствено с жилищен блок и от там има изхвърлени битови отпадъци. В дъното на гробището има “братски гроб”. Голяма част от гробовете са семейни гробници. Има няколко счупени надгробни камъка. Преди години е имало проява на вандализъм, след което, по решение на Настоятелството е надстроена оградата и е поставен пазач. На повечето надгробни камъни е изписано и мястото, от което са се преселили съответните хора (надписите могат да се видят на приложените снимки).

Църква “Свети Стефан”. Тази църква се посещава по-рядко от родените в Истанбул българи, но пък е туристическа атракция и е включена в повечето пакети на туроператорите, предназначени за

българи, посещаващи Истанбул. Посетена е от колегите, аз не успях да отида до нея (била съм там преди година, но като турист). Преди години, предвид належащите ремонти Настоятелството е учредило фондация, която да събира пари от дарители, за да се направи ремонт, който вече е факт.

Метоха. От Председателя на Настоятелството научих, че ремонта на сградата на Метоха е направен с пари от дарители. Едно от помещенията е направено с пари, получени от игумена на Бачковския манастир, а Председателят ще дари пари за направата на музей вътре. Предвижда се и ремонт на сградата отвън, който ще бъде финансиран от турското правителството.

Празници. Най-важните религиозни празници за общността са Рождество Христово, Великден и Сирни заговезни. На Сирница се прави и карнавал, а хората от общността се събират в голямата зала на Екзархията. Голямо събиране се прави и на Нова година, като събеседниците споделиха, че тогава се събират около 300 човека.

Неделната служба. В неделя (13.02.2011г.) в 10.00 часа отидохме в Екзархията (кв. „Шишли“), където неделната служба в църквата беше започнала. В началото имаше около 30 жени и един мъж, но постепенно църквата се напълни с повече хора (основно жени). Почти всички жени бяха с кърпи на главите, някой държаха в ръцете си ксерокопирани песнопойки. Някой от жените се молеха на колене.

Службата свърши в 12.00 часа и всички се събраха в залата за обяд. Обядът е безплатен, за 70 човека, дарен от Вселенската патриаршия, издействан от настоящото Настоятелство (в този си състав от осем години).

Неделната служба в Екзархията се посещава и от молдовки (бесарабки). В двора хората се поздравяваха и си говореха на турски език. Част от интервюираните споделиха, че молдовките стават все повече и повече.

Събеседници:

1. Васил (градинар в Екзархията) – самоопределя се като “българин от Одрин”. Двадесет и пет години е работил в “Св. Стефан”, а от пет години работи като градинар в Екзархията. Женен е за молдовка, няма деца, никога не е ходил в България. До Одрин ходи понякога, но на разходка, защото няма имоти там. Българският му език не е много добър. Интервю с него направи Владимир Николов.

2. Васил Лиазе – Председател на Настоятелството на Екзархията. Роден е 1940 г. в Истанбул. Баба му и дядо му са от Костурско, а родителите му са родени в Истанбул (били са потомствени млекари). Има брат и сестра, с които също се срещнахме и разговаряхме. Разведен, в момента във връзка, която предпочита да нарича “брак” (с българка от В. Търново). Има три деца (от предишни бракове) – и трите с висше образование, не говорят български език. Кръстен в православна църква, децата му също са кръстени. Почти не познава историята на България, защото е учил в гръцко училище. Говори български език сравнително добре и разбираемо. Има гръцко и турско гражданство. Живее в скъп квартал в голям апартамент със сегашната си съпруга. Има имоти, купени без кредити в Турция, Гърция и България. Посещава България, но не много редовно – предпочита да ходи в Гърция на почивка.

Собственик е на две фабрики за производство на пластмасови изделия. В тях работят 105 човека. Едната фабрика я посетихме с В. Николов. Фабриката поддържа търговски отношения с подобна в Пловдив – дават им работа, като поръчките и документацията се поддържат от турската фабрика. Директор на фабриката е Пандо Чучулаев (също българин, роден в Истанбул). От работниците около 30 са български изселници, пристигнали в Турция след 1989 г.

3. Христо Лиазе – брат на Васил Лиазе. Роден е 1949 г. в Истанбул. Говори много добър български език. Женен, без деца. Живеят в кв. „Шишли“ в апартамент, купен от брат му. Във фабриката помага на брат си и е “нещо като директор”. И той, и съпругата му са кръстени в православна църква. Всяка неделя ходи в Екзархията, а два пъти

седмично до “Св. Стефан”, където се занимава с организационни въпроси. Често посещава България.

4. Пандо Шестаков – роден в Истанбул през 1926 г., женен за българка от Истанбул, имат двама синове (Спас и Христо). Прадядо му е дошъл в Истанбул от Манастир. Никога не е посещавал училище, работи от дете. Били са 11 братя и сестри. Каза, че е научил български от майка си. Никога не е напускал Истанбул. Българският му език е почти неразбираем. Има (под наем) малък магазин-заведение („Пандо каймак“), близо до Рибния пазар в „Бешикташ“. Разказа, че това помещение се стопанисва по наследство от 200 години. Продава каймак и масло. Сервират се яйца в саханче и салата. Продукцията е екологична. Разказа, че със жена си говорели на български език вкъщи, но когато ѝ се обади по телефона, проведе разговор на турски език. Каза, че децата му знаели български, но когато се запознах със сина му, той не говореше български изобщо. Всички са кръстени в българската църква. Не посещава Екзархията, защото работи всеки ден от сутрин до вечер, включително събота и неделя. Има турско гражданство.

5. Йоанна Шестакова – съпруга на Пандо Шестаков. Родена е през 1942 г. в Истанбул. Дядовците ѝ са дошли от Македония. Говори много добре български език – от 7 до 14-годишна е посещавала българското училище в Истанбул. Средно образование – френско християнско училище. От 1963 г. е омъжена за Пандо. Винаги е работила като помощник в магазина на Пандо и се е научила на млекарство (родителите ѝ са били фурнаджии). Живеят с двамата си синове в „Йешилкьой“ в собствено жилище от 90 кв.м., купено преди време със заем от банка. Самоназовава се “булгар македон”.

Настоятелството: Васил Лиазе е председател на Настоятелството от осем години и ще бъде и следващите четири. Свършена работа от настоящото Настоятелство за последните осем години:

- Построени са нови сгради в парцела на Екзархията. Голямата къща е в много добро състояние, а другите са нови. Подсигурен е дървен материал за външната облицовка.
- Учредена е фондация за събиране на средства за “Св. Стефан” – направен ремонт.
- Метоха – направен ремонт и подсигурени финанси за продължаването му.
- Нова ограда на българското гробище, жива охрана и направен ремонт на църквата.
- Всяка неделя в малката зала на Екзархията се сервира безплатен обяд за 70 човека. Преди пет години настоятелите са се обърнали към Вселенския патриарх Вартоломей, като са му казали, че в общността има бедни хора. Оттогава всяка неделя се носи безплатна храна.

Васил Лиазе сподели, че когато е станал председател на Настоятелството, в касата е имало 500 лева. След всички направени ремонти, в момента касата разполага с около 150 000 долара. Българското правителство отпуска по 50 000 евро годишно за издръжката на Екзархията и на църквата “Св. Стефан”. Тези пари са за заплати, консумативи, режийни и поддръжка на сградния фонд и са недостатъчни. Заплатата на отца и попадията се плащат отделно от Българската православна църква. От Настоятелството им дават допълнителни пари, тъй като те получават 11, а не 12 заплати. Допълнително дадените суми са от дарители, а не от бюджета. Също така, чрез дружество “Радост” се отделят ежемесечно суми за много бедни българи (около десет човека), които живеят в гръцката болница срещу пенсиите си. Фондацията дава всеки месец на всеки от тях по 50-100 лири “за джобни”.

Васил Лиазе сподели, че е доволен от контактите си с представители на българското правителство. Срещал се е със Симеон Саксбурготски, С. Станишев, Б. Борисов и други. Сподели, че общността е особено доволна от Божидар Димитров, защото преди се е чакало по 15

години за българско гражданство, а след промени, направени от Б. Димитров, процедурата отнема не повече от година. Каза, че е много доволен и от контактите си с представители на турската администрация и правителство. Разказа, че кметът на Истанбул много е помагал на българската общност, както и кмета на кв. „Шишли“.

Неща, които ми направиха впечатление:

- Относно причината молдовките да посещават българската църква ми разказаха три версии. Попадията каза, че молдовките ходели там, защото повече им харесвала службата от тази в руската църква. Градинарят Васил (женен за молдовка) каза, че те посещават българската църква, защото повечето тях работели в кв. „Шишли“ и им било по-удобно и по-близо. Христо Лиазе посочи различна причина. Каза, че те се самоназовават бесарабски българи и посещават Екзархията, защото голяма част от тях пребивават незаконно в Турция и не смеят да отидат в руската църква, защото там често ходели полицаи и правели паспортни проверки, а в Екзархията не се правели такива проверки.

- Това, което ми направи впечатление, е че в общността много се държи на “българските имена”. Събеседниците ни с гордост изреждаха имената на братята и сестрите си, на децата си и на техните внуци, за да се види, че имената са само български. Всички с които разговарях, ми подчертаваха, че са кръстени в православната църква.

- Поколениято, което сега е на около 20-30 години в повечето случаи не знае български език. В двора на Екзархията и по-възрастните (които знаят български език) се поздравяваха и си говореха на турски.

- Събеседниците ми казаха, че преди години смесени бракове не е имало. Хората от общостта са се женели помежду си. В последните десетина години обаче нещата са се променили. Казаха, че има все повече смесени бракове, включително и на християнки с мюсюлмани.

- Относно икономическото положение на общността, В. Лиазе каза, че “5% са богати, а 20-тина човека са много бедни” Останалите той ги определи като “малко по-бедни от средното ниво на средния турчин”. На

същия въпрос брат му (Хр. Лиазе) каза, че “богатите са 5-6 човека, повечето са средно богати, а 10-тина човека много бедни”.

- Когато родителите им (на хора от общността) са се преселвали в Истанбул, повечето са били млекари, градинари и хлебари. Към днешна дата тези професии за изоставени в повечето случаи.

- Екзархийският дом в Истанбул, освен място за религиозно поклонение, функционира и като културен център, който дава възможност на хората от общността да се срещат, да разговарят и да се забавляват заедно.

- От проведените разговори и от надписите на надгробните плочи, оставам с впечатление, че общността днес (450-600 човека) се състои главно от наследници на преселници пристигнали от “гръцко” и “македонско”. При няколкото гонения през годините (1950, 1955, 1964 г.) над 50 000 българи са напуснали Турция по политически и религиозни причини.